

УДК: 37. 014. 5: 378. 147

Л.І. НЕЧИПОРУК, Л.В. ТЕРЕШКО

**АКМЕОЛОГІЧНІ ОРІЄНТИРИ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ШКОЛЯРІВ
В ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ**

Резюме: в статті розглядається сутність акмеологічного підходу до формування соціальної компетентності випускника школи, особливості організації соціокультурного середовища акмеологічної школи

Ключові слова: акмеологія, соціальна компетентність, акмеологічна школа, акме-вершина.

Постановка проблеми. Соціальне замовлення сучасного суспільства – активна, адаптивна, толерантна особистість, спроможна протистояти труднощам, швидко й адекватно реагувати на зміни соціального середовища, до самореалізації в особистісному й професійному плані, тобто, особистість зі сформованим високим рівнем соціальної компетентності. Важлива роль у формуванні соціально компетентної, активної особистості, яка комфортно відчуває себе в умовах професійного вибору й соціальної взаємодії, відводиться школі, де відбувається процес інтеграції учня в соціальну систему, освоєння знань, соціальних норм і культурних цінностей за допомогою спеціально організованої навчально-пізнавальної діяльності, здійснюється процес становлення його соціальної зрілості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження проблеми формування соціальної компетентності особистості започаткувалися лише в кінці ХХ ст. і активно розвиваються в ХХІ ст. В соціально-педагогічній літературі вже є суттєві теоретичні напрацювання щодо суті й умов становлення соціальної компетентності особистості. Зокрема, проблема понятійного апарату, структури, принципів її формування досліджуються К. Абульхановою, Л. Берестовою, В. Басовою, А. Бодалевим, А. Марковою та ін. [1]. Соціальна компетентність як спроможність і готовність людини відповідно регулювати власні стосунки з оточуючими розглядається В. Басовою, проблеми спілкування, лідерства й соціальної відповідальності за результати своєї діяльності досліджують О. Дубасенюк, О.А. Шоліганов та ін. [5].

Роботи зарубіжних вчених (G. Almond, J. Gray, R. Morton-Williams, J. Raven, P. Small і ін.) орієнтовані на дослідження ролі компетентності особистості в управлінні соціально-організаційними системами на основі здібностей, установок, ролі й її особистісних якостей.

Однак до нинішнього часу не було спроб розглянути соціальну компетентність в якості інтегративної характеристики, яка системно відображає рівень соціальної адаптації, особистісного самовизначення, професіоналізації людини як суб'єкта діяльності. І лише з розробкою акмеологічного підходу в сучасній школі з'явилася можливість до сприйняття учня як цілісної особистості й формування соціальної компетентності як його інтегративної якості. Проблеми акме-розвитку особистості – в центрі уваги вчених В. Гладкової, О. Горчакової, Г. Данилової, О. Дубасенюк, В. Максимової, Т. Литвиненко, В. Огнев'юка, В. Пасніченко, В. Перевозчикова, О. Плахотніка, Г. Яворської та ін. [2; 3; 5; 6].

Професор, доктор педагогічних наук С. Пальчевський – один із перших в Україні, хто започаткував розробку й організацію діяльності акмеологічної школи, що з інструменту трансляції вже усталених соціокультурних норм перетворюється в генератор ціннісних і сенсожиттєвих орієнтирів особистості. Тому **метою статті** є з'ясування сутності акмеологічного підходу до формування соціальної компетентності випускника школи, особливостей соціокультурного середовища акмеологічної школи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Соціальна компетентність, як стверджує С. Пальчевський, визначає весь життєвий шлях людини: входження його в соціум, можливість працевлаштування, створення сім'ї, успішність кар'єри тощо [8]. В структурі соціальної компетентності В. Первутинський виокремлює: соціальний інтелект – розуміння соціальної ситуації, гнучке реагування на неї; духовну зрілість – ціннісні орієнтації, світогляд мотивація; соціально-професійну зрілість – перцептивні, емпатійні, комунікативні, рефлексивні, саморепрезентативні уміння, прогностичність, цілеспрямованість; соціально-моральну зрілість – відповідальність, цілеспрямованість, впевненість в собі, організованість, вимогливість [7].

Соціальна компетентність містить: знання про структуру й функціонування соціальних інститутів в суспільстві; знання рольових вимог і рольових очікувань, що вимагає суспільство від особистості щодо виконання соціальної ролі чи певного статусу; навички рольової поведінки, орієнтованої на той чи інший соціальний статус; знання загальнолюдських норм і цінностей, а також норм, що регулюють поведінку в різних сферах і областях соціального життя; вміння й навички ефективної соціальної взаємодії; знання й уявлення людини про себе, сприйняття себе як соціального суб'єкта.

В юнацькому віці сформована соціальна компетентність відображає готовність і можливість будувати свою життєдіяльність на основі усвідомлення процесів професіоналізації, соціальної адаптації й особистісного самовизначення та відповідного управління цими процесами. Професіоналізація як одна із суттєвих характеристик інтегративного процесу розвитку соціальної компетентності випускника школи вирізняється функціональною залежністю від процесів особистісного самовизначення й соціальної адаптації у зв'язку з особистісно значущою в юнацькому віці необхідністю освоєння соціальної поведінки, адекватної очікуванням і майбутньому професійному середовищу.

Процеси соціальної адаптації в старшому шкільному віці вирізняються прагненням до соціальної ефективності, спрямованістю на саморегуляцію, активним пошуком і освоєнням нових соціальних ролей, орієнтованістю на багатоманітність контактів в груповому спілкуванні, які поєднуються з вибірковими й одиночними контактами інтимно-особистісного характеру, пошуком, моделюванням і переживанням ситуацій тощо.

Процес особистісного самовизначення в старшокласників як складова розвитку соціальної компетентності супроводжується формуванням оптимістичної особистісної установки на майбутнє, спроможністю до його конкретизації й планування, орієнтованістю на розгортання особистісно й соціально значущої діяльності, прагненням до насичення свого життя соціально значущими подіями, формуванням впевненості у власній соціальній значущості й розвитком адекватного відношення до оцінки своєї особистості й діяльності, отриманою від суспільства.

Саме ці проблеми – в центрі уваги акмеології (акмеологія (від грецьк. *акме* – *вершина*) – наука про розвиток і реалізацію творчого потенціалу людини як суб'єкта професійної праці й цілісної життєдіяльності. С. Пальчевський стоїть у витоків дослідження й розробки теорії й практики акмеології особистості в Україні. Він розглядав акмеологію як науку про досягнення людиною вершин і самоактуалізації та у самовдосконаленні на етапі особистісної зрілості [9, 7]. Перспективи подальшого розвитку особистості й соціуму бачаться ним, у відповідності із синергетичною теорією В. Бранського і С. Пожарського, в контексті теорії самоорганізації людини й соціуму, яка є одним із основних напрямків соціального розвитку. Ведучою життєстверджуючою функцією нової людини є прагнення до прогнозування майбутнього як до перспективної моделі соціальної оптимальності, до визначення особистістю своєї ролі в цьому процесі. На його думку, прагнення до істинної гармонії з світом, розуміння себе й інших, розвиток і вдосконалення людини неможливі без формування соціально прийнятих ціннісних орієнтирів, адже становлення людини відбувається на основі норм і канонів формування образу досконалої людини свого часу [9].

У розумінні С. Пальчевського поняття досконалості розуміється як рух від початкової точки розвитку до точки найвищого досягнення результату (вершини) АКМЕ як втілення кращих ідеальних якостей. Адже з точки зору акмеології розвиток – це закономірне вдосконалення людини через призму досягнення максимального результату. Процес вдосконалення руху від вершини до вершини дозволяє прогнозувати майбутнє на основі досягнення конкретного результату й наступного руху вгору.

Розробка та пошук форм, методів і засобів акмеологічного супроводу підростаючої особистості на різновікових етапах її життя, а також знаходження шляхів високої професіоналізації педагога у ході здійснення ним цього супроводу – в центрі уваги С. Пальчевського. Вчений стверджував, що для оптимізації процесу розвитку соціальної компетентності учнів слід будувати модель соціокультурного середовища загальноосвітньої школи на основі акмеологічних принципів моделювання, таких як принципи проєктивності, варіативності, співбуттєвості, єдності традицій і інновацій, а також ініціювання особистісно-професійної активності вчителя [9].

Акмеологічний підхід до педагогічного супроводу дитини в акмеологічній школі полягає в такому: вивчення підростаючої дитини як цілісного феномену, в системі її реальних зав'язків і відношень з дійсністю; в орієнтації кожного учня на досягнення життєвої вершини, на прагнення до вдосконалення свої особистісних якостей, до успіху, до розвитку культури достоїнства й якості життя в процесі саморозвитку й самосвідомості на основі пріоритету духовно-моральних цінностей; в організації творчої діяльності, цікавої й продуктивної, яка розкриває здібності кожного учня й забезпечує йому ситуацію успіху, суспільне визнання, почуття самодостатності й повноцінності, комунікативні уміння співробітництва у творчих групах, в соціальній практиці [10].

С. Пальчевський виокремлює мету діяльності акмеологічної школи: цілісний розвиток дитини як умови її духовності й вдосконалення, соціальна зрілість випускника й його готовність до особистісного й професійного самовизначення.

Вчитель акмеологічної школи повинен бути дослідником, для якого важливим є аналітичні здібності, вміння визначати задачі й мету своєї діяльності, планувати роботу, вміння прогнозувати результати й коректувати свою діяльність на основі даних педагогічного моніторингу. Навчання в такій школі повинно супроводжуватися формуванням акмеологічного простору, в якому особистість має можливість розвиватися, самовдосконалюватися, де учні можуть досягати своїх вершин [10].

Показники соціальної зрілості як акме-форми випускника школи, зазначає С. Пальчевський, полягають у: системності знань про світ, цілісності світогляду, включаючи знання про людину; стійкості професійного вибору і високої мотивації досягнення життєвого успіху; здатності до саморегуляції поведінки, адаптації у соціумі та саморегуляції в легітимній діяльності; готовності до збереження свого здоров'я в умовах інтенсивного навчання і праці, до створення здорової сім'ї, до відповідальності у прийнятті рішень у статевому житті; стійкості соціально-моральних орієнтацій, громадянської позиції, високому морально-духовному потенціалі розвитку особистості [9, 49-50].

С. Пальчевському належить розробка та удосконалення діагностичного інструментарію, призначеного для визначення напряму й рівня внутрішньоінтенційної спрямованості вихованця, його глобальної (згідно концепції проф. В. Максимової) та особистісної (згідно концепції акад. О. Реана) зрілості; розробка методик, стратегій і тактик підвищення згаданих рівнів на різновікових етапах життя підростаючої особистості; формування акмесинергетичних основ діяльності педагога у ході організації ним едукативного процесу в дошкільний та шкільний період життя вихованця; пошук автосуггестопедичних шляхів удосконалення професійної майстерності вчителя загальноосвітнього навчального закладу та викладача ВНЗ.

С. Пальчевський активно працював над розробкою стратегій діяльності акмеологічних шкіл Рівненщини. Так, з акмеологією як наукою освітяни м. Рівне познайомились ще у 2008 році, коли при Рівненському міському методичному кабінеті був створений акмеологічний комплекс, науковим керівником якого став С. Пальчевський. Над проблемою створення акмеологічного супроводу навчально-виховного процесу на основі

теоретичних і практичних напрацювань вченого працюють педагогічні колективи ЗОШ №№ 20, 27, Рівненська гуманітарна гімназія, класична гімназія «Престиж» та НВК № 1 м. Рівне.

Висновки. Організація соціокультурного акме-середовища школи, розробленого С. Пальчевським, дозволяє успішно вирішити завдання навчання й виховання учнів, підготовки до успішної соціалізації, усвідомленому вибору професії, активному саморозвитку, продуктивній самореалізації, поступу до власних вершин досконалості. Акмеологічна система моделювання соціокультурного середовища ініціює процеси професіоналізації, соціальної адаптації й особистісного самовизначення, створює оптимальні соціальні установки для підвищення рівня розвитку соціальної компетентності випускників школи.

Напрями подальших досліджень вбачаємо в розробці форм, методів формування соціальної компетентності учнів загальноосвітніх навчальних закладів на основі акмеологічного підходу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бодалёв А.А. Вершина в развитии взрослого человека: характеристика и условия достижения / А.А. Бодалёв. – М.: Флинта: Наука, 1998. – 168 с.
2. Данилова Г. Акмеологічна школа: нова якість освіти / Г. Данилова // Освіта і управління: науково-практичний журнал. – 2009. – Том 12, № 2. – С. 96-108.
3. Литвиненко Т.В. Передумови становлення соціально зрілої особистості сучасного випускника в акмеологічному освітньому просторі / Т.В. Литвиненко // Управління школою (Основа): науково-методичний журнал. – 2011. – № 19/21. – С. 74-77.
4. Максимова В.Н. Введение в акмеологию школьного образования [Текст] / В.Н. Максимова. – СПб.: ЛОИРО, 2002. – 156 с.
5. Основи акмеології: навч. посіб. / укл. Г.Х. Яворська, В.М. Гладкова, О.А. Горчакова. – К.: Освіта України, 2012. – 248 с.
6. Огнев'юк В.О. Розвиток в університетській освіті акме-компетентнісного потенціалу майбутнього фахівця / В.О. Огнев'юк // Акмеологія – наука XXI століття: мат-ли III Міжнар. наук.-практ. конфер. – К.: Київський ун-т імені Бориса Грінченка, 2011. – С. 6-9.
7. Первутинский В.Г. Развитие социальной компетентности студента в условиях профессиональной подготовки студентов. – Электронный ресурс / В.Г. Первутинский. – Режим доступа: <http://akmeo.rus.net>. – Заглавие с экрана.
8. Пальчевський С.С. Соціальна педагогіка: навч. посіб. для студ. вищ. пед. навч. закладів / С.С. Пальчевський. – К.: Кондор, 2005. – 549 с.
9. Пальчевський С.С. Акмеологія: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закладів / С.С. Пальчевський. – К.: Кондор, 2008. – 397 с.
10. Пальчевський С.С. Педагогіка: навч. посіб. / С.С. Пальчевський. – К.: Каравела, 2008. – 496 с.

Л.И. НЕЧИПОРУК, Л.В. ТЕРЕШКО. АКМЕОЛОГИЧЕСКИЕ ОРИЕНТИРЫ ФОРМИРОВАНИЯ СОЦИАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ ШКОЛЬНИКОВ В ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЯХ

Резюме. В статье рассматривается сущность акмеологического подхода к формированию социальной компетентности выпускника школы, особенности организации социокультурной среды акмеологической школы

Ключевые слова: акмеология, социальная компетентность, акмеологическая школа, акме-вершина.

L.I. NECHYPORUK, L.V. TERESHKO. ACMEOLOGICAL LANDMARKS IN FORMING OF SCHOOLCHILDREN SOCIAL COMPETENCE AT A GENERAL EDUCATIONAL ESTABLISHMENTS

The summary. Deals with the essence of acmeological approach to the forming of a school-leaver's social competence and the peculiarities of social and cultural environment organization for an acmeological school.

Key words: acmeology, social competence, acmeological school, acme-culmination.

**Рекомендовано до друку.
Д-р. пед. наук, проф. І.В. Малафійк.**

Одержано редакцією 03.02.2016 р.

УДК: 378: 37. 04

Н.С. СКРИПНИК

МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТИМУЛОВАННЯ У СТУДЕНТІВ ПОЗИТИВНО-АКТИВНОЇ МОТИВАЦІЇ ДО ФОРМУВАННЯ Й РОЗВИТКУ СУБ'ЄКТНОЇ ПОЗИЦІЇ

Резюме. У статті представлено методичне забезпечення стимулювання у студентів позитивно-активної мотивації до формування й розвитку суб'єктної позиції, а також до самовияву й самореалізації в різних видах діяльності та спілкуванні як педагогічної умови формування суб'єктної позиції студентів вищих технічних навчальних закладів у позааудиторній діяльності.

© Н.С. Скрипник, 2016